

3. Здоровега В. Теорія і методика журналістської творчості : підручник / В. Здоровега. – 2-ге вид., перероб. і допов. – Л. : ПАІС, 2004. – С. 140.
4. Кристева Ю. Слово, діалог, роман / Ю. Кристева // Вестник Моск. ун-та. – Сер. 9. Филологія. – 1995. – № 1. – С. 97-124.
5. Kloepfer R. Das Dialogische in Alltagssprache und Literatur / R. Kloepfer. – Düsseldorf, 1981. – S. 313–333.

Ігор Локо́та

АСОЦІАТИВНИЙ ФОН ПРИ ЗАХВОРЮВАННІ НА ШИЗОФРЕНІЮ

Асоціативність – це одна з ознак творчого мислення людини. Лінгвостилістичне осягнення сутності даного поняття ґрунтується на теорії про властивості, природу та зв'язки асоціацій у філософії, психології, психолінгвістиці тощо. Велика увага приділена вивченню асоціацій та асоціативного експерименту у психології, де асоціації розглядаються як закономірний зв'язок двох або кількох психічних процесів (відчуттів, уявлень, думок, почуттів тощо), виражених у тому, що поява одного викликає появу іншого психічного процесу [10: 24]. З погляду лінгвістики тексту асоціації розглядають як актуалізовані у свідомості читача зв'язки між елементами лексичної структури тексту та співвідносними з ними явищами дійсності або свідомості [2: 127]. Досить складним є механізм формування мовних асоціацій. На сьогодні не існує одностайної думки щодо питання про чинники, що домінують у процесі виникнення асоціативних зв'язків між словами. Деякі вчені (Г. Щур, Б. Плотников) вважають, що основою виникнення асоціацій є об'єктивний та соціальний досвід індивідуума, інші вказують на їхній суто психічний характер (Ф. Галтон, В. Вундт) або на залежність від культурно-історичних традицій народу (А. Сахарний, А. Залевська). Проте більшість дослідників вважають природу виникнення асоціацій комплексною і надскладною та наголошують на необхідності подальшого експериментального вивчення цього феномену.

Мета нашого експерименту – виявлення особливостей асоціативного фону людей, які мають діагноз «шизофренія», та встановлення характерних відмінностей між асоціативним фоном психічно здорових осіб та шизофреніків.

- Завдання:** 1) зібрати фактичний матеріал;
2) висвітлити особливості асоціативного фону хворих;
3) узагальнити отримані результати.

Попередньо матеріал було зафіксовано на аудіоносії (диктофоні), розшифровано та перероблено у формат, доступний для читання й аналізу.

Джерело дослідження: матеріал, зафіксований в Одеській обласній психіатричній лікарні №4.

Словесні асоціації – це результат сприйняття індивідом об'єктивної дійсності крізь призму особистого життєвого досвіду, його культурного й соціального рівня. Тому виникнення тієї чи тієї реакції на слово-стимул може спричинюватися будь-яким із вище названих чинників. Проте, у певній мовній ситуації один із принципів домінує. Ще Ш. Баллі зазначав, що «людська думка постійно коливається між логічним сприйняттям та емоцією, ми або розуміємо, або відчуваємо; найчастіше наша думка складається водночас із логічної

ідеї і почуття. І хоча ці два елементи можуть поєднуватись у різноманітних пропорціях, все ж у кожному конкретному випадку переважає щось одне: або логічне сприйняття, або почуття. Наша думка в одних випадках буде мати логічну доміную, а в інших емоційну» [1: 182]. До пояснення особливостей утворення асоціацій як мисленнєвого процесу та творчої основи створення художніх образів звертався ще М. Ломоносов. Він зробив висновок, що поєднання слів у певні ланцюги, ланки яких представлені парними сполуками (корабель – море, море – буря), а їх порядок і розташування зумовлені уявою митця [7: 157]. О. Потебня вважав асоціативність одним з основоположних чинників утворення рядів уявлень: «Асоціативність полягає в тому, що різноманітні сприйняття не знищують взаємно свою самостійність, а залишаючись самі собою, зливаються в одне ціле» [9: 136]. В. Гумбольдт відзначив, що формування й способи вираження асоціацій мотивуються належністю індивідуума до певного етнокультурного об'єднання та до людства в цілому. Акумуляючи досвід свого народу, мовець пропускає його через призму суб'єктивізму [4]. Тому й будь-який асоціативний процес має суб'єктивний характер, в основі якого лежить об'єктивна дійсність [9: 143].

В основу деяких сучасних психолінгвістичних класифікацій покладено чинники виникнення словесних асоціацій. Наголошуючи на необхідності диференційного підходу до визначеної проблеми, Г. Щур розмежовує онтологічні, психологічні та емпіричні асоціації. Онтологічні визначені соціальним досвідом індивіда та групують елементи, що мають спільні властивості або характеристики з погляду відображення їх у свідомості індивідуума. Такі асоціації відтворюють парадигматичний аспект явищ або спосіб існування елементів. Емпіричні асоціації є ґрунтом для угруповань елементів відповідно до суб'єктивного досвіду індивідуума й так званих парадигматичних і синтагматичних асоціацій. До психологічних Г. Щур уналежнює так звані «індивідуальні» або «випадкові» асоціації та консоціації [12]. Деякі дослідники (Г. Склярєвська, А. Попова, О. Тодор) розмежовують асоціації, що репрезентують ознаки, які об'єктивно властиві предмету, але не відбиваються в денотативному значенні слова, й асоціації, що виявляють певне психологічне враження від іншої реалії. В. Телія розглядає три типи асоціацій: національно-культурні, що притаманні носіям певної етнолінгвокультури; загальнокультурні, які є універсальними для носіїв різних мов; та індивідуально-авторські, або суб'єктивні [11: 91].

Ефективність застосування вільного асоціативного експерименту для вивчення природи відзначало багато мовознавців. Асоціативний підхід до вивчення лексичної семантики свого часу високо оцінив О. О. Леонтьєв, який відзначав «принципову єдність психологічної природи семантичних та асоціативних характеристик слів» [6].

Асоціативний експеримент – це «виявлення зв'язків уявлень, які зумовлені попереднім досвідом і завдяки яким одне уявлення, що з'являється у свідомості, викликає на основі схожості, суміжності або протилежності інше» [5: 45]. «Поле» реакцій, отриманих на слово-стимул, дає підстави тлумачити психологічну структуру значення базового слова як комплексне явище, що характеризується низкою параметрів, зокрема тих, у яких чітко простежується певна емоційність.

Асоціації у межах асоціативно-змістового поля розподіляються за певними напрямками, утворюючи паралелі. Асоціативні паралелі – це закономірні зв'язки, котрі виникають у процесі мислення між елементами психіки, в результаті яких поява одного елемента в певних умовах викликає образ іншого, пов'язаного з ним. Інакше кажучи – це

зв'язки між окремими явищами, фактами чи предметами, котрі відображені у свідомості та закріплені у пам'яті особистості.

Формування асоціацій – це складний психофізіологічний процес, адже передбачає зв'язок між окремими нервово-психічними актами, думками, уявленнями, почуттями особистості. Будь-яке слово, сказане, прочитане або почуте, приводить в дію величезний механізм асоціативних зв'язків, який формує певний образ. Утворюючи асоціації, людина виявляє своє бачення дійсності крізь призму індивідуальної асоціативної картини світу, що формується в період її становлення в певному соціальному, культурному, ментальному та лінгвістичному просторі, що закарбовується у її підсвідомості.

Асоціативні дослідження в основному спрямовані на пошук концептуальної та семантичної структури пам'яті людини. Асоціативні методики застосовуються в психодіагностиці при виявленні патологічних і афективних психічних станів, порушеннях мовлення, вивченні функціональної асиметрії мозку, що насамперед вивчається у психолінгвістиці.

Асоціативний фон – це одна з характеристик психічного здоров'я людини. Відмінність психічно здорових людей і психічно хворих людей проявляється не лише на рівні мови, але й на рівні асоціацій. Проілюструємо це нашими спостереженнями під час проведення асоціативного експерименту.

Стимульним матеріалом для експерименту послуговував такий список слів: *мати* (рос. «иметь»), *говорити, любити, чоловік, жінка, дитина, небо, море, молитва, червоний і зелений*. Був обраний саме такий список слів, оскільки: 1) ці слова належать до різних частин мови; 2) переважно мають емоційно-експресивне забарвлення (наприклад: «жінка» або «молитва»); 3) є частотними у побутовому спілкуванні.

Експеримент був проведений у 3 етапи. До першого етапу були залучені десять хворих (четверо респондентів відмовилися брати участь у опитуванні). Респонденти були жіночої статі, мали неоднаковий вік, освіту, соціальний статус та були на різних стадіях розвитку хвороби. Експеримент проводився в усній формі. Індивідуальні розмови з хворими були записані на аудіоносії, далі перероблені у формат, доступний для читання та розуміння. На другому етапі до експерименту було залучено 50 осіб. Відповідно до першого етапу ми зробили вибірку серед жінок, які також мали неоднаковий вік, освіту та соціальний статус. Третій етап полягав в аналізі асоціативного фону хворих та психічно здорових жінок та зіставленні результатів.

Відповідно до обраних слів-стимулів ми отримали такі реакції психічно здорових людей:

Мати – гроші (49), будинок (47), сім'ю (46), владу (45), речі (44), свободу(44), здоров'я (42), дітей (41), щастя (40), машину (38), власність (37), талант (35), друга(34), їжу (30), силу (28), секс (25), чоловіка (15), освіту (10), телефон (5), вимагати, можливості, подарунок, прикраси, стипендію, стосунки, цигарки, have.

Говорити – слова (50), розмова (45), рот (43) мова (40), голос (35), людині (33), правду (31), бесіда (29), сказати (25), думати (19), діалог (13), співрозмовник (9), губи (6), матюки (5), дурню (3), друг (2), вірші, мама, лекція, промову, робота, співбесіда, телефон, урок, язик.

Любити – маму (46), кохати (43), сім'я (39), чоловіка (35), серце (33), дітей (25), ненавидіти (23), батька (20), стосунки (18), турбота (17), довіра (15), почуття (13), квіти (11),

бабуся (10), кішку (9), їжу (5), весілля (4), світ (3), гармонія (2), сина (2), біль, задовольняти, не роботу, радість, секс, щастя.

Жінка – чоловік (46), мама (44), дитина (39), бабуся (30), любов (29), краса (27), сукня (25), сестра (22), косметика (18), волосся (17), дівчина (15), затишок (14), життя (13), дочка (10), розум (9), підбори (6), леді (5), помада (4) вагітність (3), макіяж (3), зло, груди, свекруха, спідниця.

Чоловік – жінка (47), сила (43), хлопець (39), сильний (38), батько (34), робота (31), захисник (30), сім'я (29), секс (25), захист (24), довіра (21), гарний (19), людина (14), борода (13), розумний (12), діти (10), будинок (9), дитина (8), воїн (7), гроші (5), мускули (3), годувальник (2), головний, високий, полювання, шкарпетки.

Дитина – мама (39), малюк (38), школа (34), іграшки (32), батьки (31), підгузки (30), крики (26), маленький (24), щастя (23), сім'я (22), радість (20), батько (19), діти (17), бабуся (15), хлопчик (14), людина (11), немовля (10), пологи (9), любов (8), молоко (6), бабуся (5), дівчинка (5), посмішка (2), великі очі, істота, соплі, дитинство,

Небо – сонце (46), хмари (44), блакитне (40), літак (38), зірки (37), дощ (35), синє (34), повітря (31), птахи (28), політ (25), земля (21), бог (15), свобода (3), космос (2), гарна погода, мама, насолода, рай, хмари.

Море – вода (48), пляж (45), відпочинок (41), пісок (38), сонце (37), чайки (35), корабель (33), літо (30), риба (28), мушлі (22), хвилі (21), спека (20), плавати (19), шторм (15), купальник (12), засмага (9), відпустка (3), гарне, дельфіни, зелений, коктейлі, піна, пиво, русалки.

Молитва – церква (47), Біблія (46), бог (45), молитися (40), ікона (35), віра (31), надія (31), храм (24), священник (23), релігія (20), гріх (19), ангел (13), Ісус (7), монастир (6), допомога (5), служба (4), Паска (3), заклинання, запахи, тупість.

Червоний – колір (48), кров (45), помідор (43), фарба (39), помада (30), троянда (29), яблуко (28), сонце (26), серце (25), захід (23), сукня (17), полуниця (12), білий (4), чорний (3), мак, світлофор, улюблений колір.

Зелений – трава (49), колір (48), дерево (44), ліс (40), огірок (35), очі (31), листя (28), крокодил (24), чай (20), росина (14), яблуко (9), квітка (8), петрушка (4), кріп (3), дитинство, радість, улюблений колір мами, успіх.

Цей результат, на час експерименту, ми будемо вважати контрольним.

Далі ми порівнюємо контрольний результат з результатом, який ми отримали під час проведення асоціативного експерименту з хворими на шизофренію.

Мати – багатство, будинок, вищу освіту, владу, зосередження, любити, міцне здоров'я, можливість, можливість допомагати батькам, обіймати, розсудливість, силу, терпіння, цілувати, шлюб, щось, відмова (1).

Говорити – правду (2), англійська, батько, бачиш, брат, вірити, злі слова, латинь, любити, люди, мирити, надіятись, німецька, погане бачиш, пояснюєш, по-суті, природа, син, щирість, щось, як сказав Некрасов..., speak.

Любити – батьків (2), маму (2), все, дивишся, гідність, закохуєшся, землю, Присвята Трійця, син, собак, Творець, честь, чоловік.

Чоловік – бити по голові, говорити неприємні речі, він мій чоловік, дорослий, гарний, жіноча гідність, мужик, «козли», кулаки, не по чоловікам, ображали, повага, протилежна стать, розуміння, розумний, терпіння.

Жінка – говорити багато непотрібного, «Мені не подобаються жінки. Я бісексуалка», мудрість, пару копійок попросити, розум, розуміння, терпіння, яка народила, відмова (1).

Дитина – діти (2), гарна, годувати, готувати, дитина є дитина, мудрість, немовля, пелюшки, допомогти, робота, терпіння, треба доглядати, цілеспрямованість.

Небо – повітря (2), блакитне, вечір, гелікоптер, день, дощ, ранок, світіння зірок, сонце, синє, blue sky, відмова (1)

Море – блакитне (2), відпочинок, Зевс, ловити рибу, небезпека, океан, океани, «пірати» (у знач. гра), риби, холод, чайки, човни.

Молитва – Біблія, будинок молитовний, віра, гріхи, зібрання себе, книга, книги, молитися, надія, розмова з Ісусом, Богом, святими; розуміння слів, сенс, слово Ісуса, хвора починає читати молитву на старослов'янській мові.

Червоний – агресія, барвистий, гарний, завзятість, каланхоє, квіти, колір, крісло, кров, наполегливість, святковий, сонце, сорочки, стіна, століття, троянди, штани, яблука, яскраві кольори, red.

Зелений – дерева (2), трава (2), зір, квіти, квіточка, курточка, листя, партія, продовження, процвітання, радість, смужки, стілець, тепло, урюг (у знач. абрикос), хлорофітум.

Результати порівняння асоціативного фону психічно здоровим жінок з асоціативним фоном жінок, хворих на шизофренію, дали змогу зафіксувати такі особливості:

- відсутність асоціацій – 3 випадки;
- вербалізація сексуальних відхилень – 2 випадки;
- складність прослідковування ланцюжка логічних переходів – 1 випадок;
- розкриття особистих переживань у вільному потоці асоціацій – 4 випадки;
- розірваність і хаотичність асоціацій – 2 випадки;
- наявність «негативних» реакцій на слова-стимули, особливо на слово «чоловік».

Асоціативний фон психічно здорових осіб вирізняється різноманітністю, прозорою логічністю та активною комунікативністю.

Отже, особливості мовлення при шизофренії є складним та неоднозначним питанням, яке необхідно детально вивчати для полегшення діагностування хвороби та створення у майбутньому клінічного тесту на шизофренію.

Список використаної літератури

1. Балли Ш. Общая лингвистика и вопросы французского языка / Ш. Балли. – М. : Изд-во иностр. лит., 1955. – 416 с.
2. Болотнова Н. С. Об основных понятиях и категориях коммуникативной стилистики текста / Н. С. Болотнова // Вестн. РГНФ. – 2001. – № 3. – С. 123-131.
3. Быдина И. В. Концепт «Творчество» в идиостиле Виктора Сосноры / И. В. Быдина // Культурные аспекты в языке и тексте: Сб. науч. тр. – Белгород : Изд-во БелГУ, 2005. – С. 86-93.
4. Гумбольдт В. Избранные труды по языкознанию / В. Гумбольдт. – М. : Прогресс, 1984. – 397 с.
5. Климкова Л. А. Ассоциативное значение слов в художественном тексте / Л. А. Климкова // Филологические науки. – 1991. – № 1. – С. 45-54.
6. Леонтьев А. А. Язык, речь, речевая деятельность / А. А. Леонтьев. – М. : Просвещение, 1969. – 214 с.

7. Ломоносов М. В. Избранные произведения: в 2-х томах / М. В. Ломоносов. – М. : Наука, 1986. – Т. 2. – 494 с.
8. Носенко Э. Л. Эмоциональное состояние и речь / Э. Л. Носенко. – К. : Вища школа, 1981. – 94 с.
9. Потебня А. А. Эстетика и поэтика / А. А. Потебня. – М. : Искусство, 1976. – 614 с.;
10. Психологический словарь / под ред. В. В. Давыдова и др. – М. : Педагогика, 1983. – С. 24-26.
11. Телия В. Н. Коннотативный аспект семантики номинативных единиц / В. Н. Телия. – М. : Наука, 1986. – 143 с.
12. Щур Г. С. О типах лексических ассоциаций в языке / Г. С. Щур // Семантическая структура слова: Психолингвистические исследования. – М. : Наука, 1971. – С. 140-151.

Лю Цзин

МОРФОЛОГИЧЕСКОЕ ОСВОЕНИЕ АНГЛИЙСКИХ ПО ПРОИСХОЖДЕНИЮ СЛОВ В РУССКОМ ЯЗЫКЕ 18–19 вв.

Англо-русские языковые контакты имеют длительную историю. Начало их относится к 16 веку и связано с развитием торговых и дипломатических отношений между Московским государством и Англией[3, 15]. За этот период в русском и английском языках накопилось значительное число заимствованных слов.

История англо-русских взаимоотношений и лингвистических контактов свидетельствует о неразрывной связи истории языка с историей общества, даёт богатый материал для исследования многих проблем языкознания. Заимствование из английского языка представляют собой значительный вклад в словарный состав русского литературного языка. В данной статье представлены результаты изучения английских заимствований, проникших в русский язык на протяжении периода от петровской эпохи (конец 17 в. – 1725 г.) до конца 19 века. Ограничение исследуемого материала данными временными рамками обусловлено тем, что в 20 веке, в особенности во второй его половине, из английского языка в русский проникает очень большое количество разнообразной заимствованной лексики. Процессы её вхождения в русский язык и дальнейшего функционирования несколько отличаются от заимствований 17–19 веков и должны исследоваться в отдельной работе.

Материалом нашего исследования послужили 162 лексемы, являющиеся в русском языке англицизмами, извлечённые из нескольких словарей русского языка. Все эти лексемы вошли в русский язык до начала XX века.

Существенным моментом для характеристики иноязычного слова в пору его вхождения является его отношение к функциональным сферам словаря. Отнесённость к функциональной сфере даёт возможность судить о направлении языковых контактов. Каждая функциональная сфера в известной степени самостоятельна в направлении своего контактирования. При характеристике иноязычного словаря по функциональным сферам в поле зрения с наибольшей наглядностью попадает языковой узус определённых профессиональных и социальных групп (словарь военных, дипломатов, учёных, духовенства